

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

СМОЛЮК Артем Іванович

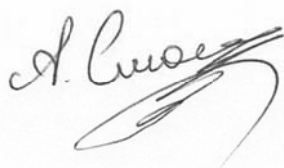
УДК: 377.011.3-051

**ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
СЕМЕНОВ Олександр Сергійович,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
доцент кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ШАХОВ Володимир Іванович,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри
психології та соціальної роботи;

кандидат педагогічних наук, доцент
БРАТКО Марія Василівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
директор університетського коледжу.

Захист відбудеться 10 травня 2018 року о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://npu.edu.ua/ua/> та в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 6 квітня 2018 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

В. Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Входження України в європейський освітній простір, реформування всіх ланок системи освіти актуалізують проблему професійного саморозвитку конкурентоспроможного та висококваліфікованого вчителя початкової школи. Необхідність цих перетворень у професійній підготовці майбутніх фахівців відображена в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року, Концепції нової української школи, проекті Концепції розвитку педагогічної освіти та в інших нормативних документах. За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, здатні навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в полікультурному середовищі та володіти іншими сучасними компетентностями. З-поміж найважливіших з них, задекларованих у Концепції нової української школи, є вміння педагога навчатися протягом життя, яке трактується як здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок, організації освітнього процесу (власного та колективного), зокрема, через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати освітні цілі та способи їхнього досягнення, вибудовувати індивідуальну професійну траєкторію, оцінювати й прогнозувати результати діяльності. В умовах сучасної педагогічної освіти необхідним є формування особистості вчителя, який гармонійно поєднував би ініціативність, професіоналізм, творчість, стійкий інтерес до педагогічної діяльності, розвинені загальнолюдські цінності, відповідальність, високий рівень професійної компетентності та культури. Професійна діяльність учителя початкової школи потребує дивергентного мислення, орієнтованого на індивідуальність, креативність, оригінальність, гнучкість та сприйнятливність, саморозвиток і професійне самовдосконалення протягом усього професійного шляху. Професійне становлення особистості у певній галузі діяльності можливе лише за наявності відповідного ціннісно-мотиваційного ставлення особистості до власного професійного саморозвитку, професійного вдосконалення, системного підвищення рівня професійної підготовки у поєднанні з відповідними організаційно-педагогічними умовами освітнього середовища закладу освіти.

Отже, актуалізовано важливу суспільну та наукову потребу підготовки сучасних учителів початкової школи на засадах професійного саморозвитку, самовдосконалення, самовиховання, здатних реалізувати свій творчий та професійний потенціали. Тому актуальним є дослідження проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи з метою їхньої швидкої адаптації, професійної мобільності в умовах переходу України до нових стандартів початкової освіти.

Теоретико-методологічний аналіз наукових джерел зазначеної проблеми засвідчив той факт, що проблема професійного саморозвитку розглядається з позиції професійного становлення особистості (В. Андрущенко, В. Бондар,

О. Будник, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Киричук, С. Кузікова, В. Луговий, О. Падалка, І. Підласий, В. Рибалка, В. Семиченко, С. Сисоєва, Л. Сущенко, Т. Титаренко, В. Чайка, Т. Яценко та ін.), цілеспрямованого професійного саморозвитку як базового для характеристики цілей, змісту, засобів освіти (О. Бондаревська, Л. Вовк, І. Смолюк, І. Чеснокова, О. Шевнюк та ін.). Проблематика професійного самовдосконалення та саморозвитку представлена в наукових працях В. Бондаря, П. Гусака, І. Зязюна, В. Кременя, О. Романовського та ін. Питання взаємозв'язку професіоналізму та розвитку особистості педагога розкрито у працях С. Гончаренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Кузьминої, С. Максименка, Н. Ничкало, Л. Паламарчук, І. Підласого, О. Сухомлинської, М. Шеремет та ін. Окреслено аспекти самореалізації педагога (В. Моляко, Т. Сущенко), його безперервного професійного саморозвитку (Р. Гуревич, Н. Протасова, В. Фрицюк). Вважаючи саморозвиток процесом активної, позитивної якісної зміни особистості, яка є результатом не зовнішніх дій, а її власних зусиль, дослідники О. Биковська, Г. Волинка, І. Зязюн, О. Семенов, Л. Хомич, О. Федій та ін. розглядають цей процес і як діяльність особистості, спрямовану на творче самовдосконалення закладених на попередніх етапах онтогенезу здібностей, сформованих якостей. Проблеми самоактуалізації та саморозвитку розглянуто в зарубіжних працях Ю. Бабанського, Р. Бернса, Ш. Бюлер, Б. Гершунського, Е. Еріксона, А. Маслоу, Г. Олпорта, К. Роджерса, В. Сластьоніна та ін.

Спрямованість освітніх систем на професійне самовизначення, самостановлення, рефлексивність, самоусвідомлення, взаємодію учасників освітнього процесу схарактеризовано у працях О. Вербицького, В. Зінченка, М. Корця, В. Краєвського, Н. Кузьминої, О. Матвієнко, Г. Падалки, Г. Селевка, В. Сиротюка, І. Якиманської та ін.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях українських науковців приділяється значна увага підготовці майбутніх учителів загалом, зокрема, змісту педагогічної освіти (А. Алексюк, С. Гончаренко, І. Зязюн, І. Підласий та ін.), удосконаленню технологій навчання майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібік, В. Бондар, М. Вашуленко, П. Гусак, О. Комар, Ю. Мальований О. Пехота, О. Савченко, В. Семиченко, Л. Сущенко та ін.), розвитку творчої особистості фахівця, а також створення умов для самореалізації, самоорганізації та самовиховання (І. Зязюн, Н. Кичук, О. Пехота, С. Сисоєва, І. Титаренко, Л. Хоружа, І. Шапошнікова, В. Шахов та ін.).

Вплив освітнього середовища закладу освіти на професійну підготовку майбутніх учителів досліджувались А. Бондаревською, М. Братко, Р. Вайнолою, О. Комаровською, О. Писарчук, О. Смолінською, О. Федій, А. Цимбалару, О. Ярошинською та ін.

Проблемам підготовки фахівця в умовах педагогічного коледжу присвячені праці К. Бабак, П. Бойчука, О. Брюховецької, О. Літовки, Т. Лободи, І. Луцик, В. Михальської, О. Слободян та ін.

Не применшуючи здобутків учених щодо окресленої проблеми, вважаємо за доцільне більш повно розглянути в науковому дискурсі проблему професійного

саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Важливим аспектом особистісно-орієнтованої освіти є створення і впровадження спеціальних програм індивідуальних траєкторій професійного саморозвитку, що стимулюють пошукову активність студента в опануванні способами і методами здійснення цього процесу. Аналіз досвіду теоретичних узагальнень та актуального стану діяльності педагогічних коледжів з проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи виявив низку суперечностей між:

- суспільною потребою в педагогах початкової школи з усвідомленням необхідності професійного саморозвитку, здатних відповідати зростаючим освітнім вимогам до учасників освітнього процесу, та відсутністю належної мотивації студентів педагогічного коледжу до розв'язання цієї потреби;

- прагненнями викладачів педагогічних коледжів забезпечувати підготовку до професійного саморозвитку майбутніх педагогів початкової школи та недостатнім концептуально-теоретичним обґрунтуванням цього процесу;

- необхідністю формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи та недостатнім використанням потенціалу освітнього середовища сучасного педагогічного коледжу.

Актуальність окресленої проблеми, її соціальна значущість, відсутність ґрунтовного експериментального дослідження зумовили вибір теми дисертаційної роботи «**Професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є частиною Комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Актуальні проблеми сучасної української школи в контексті інтеграції в європейський освітній простір», затвердженої Вченою радою Педагогічного інституту Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 2 від 21.10.2014).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 6 від 24.12.2015) та схвалено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 29.03.2016).

Мета дослідження – обґрунтувати й експериментально перевірити технологію формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Відповідно до мети, визначено такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури з'ясувати суть основних дефініцій дослідження.

2. Охарактеризувати структуру готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

4. Змодельовати процес та розробити технологію формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

5. Експериментально перевірити ефективність технології формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи у педагогічному коледжі.

Предмет дослідження – формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація теоретичних положень і методичних основ щодо професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи з метою визначення сутності та структури його професійного саморозвитку; визначення критеріїв, показників та рівнів готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу; прогнозування, моделювання й узагальнення теоретичних і дослідних даних для обґрунтування технології формування готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу; *емпіричні*: педагогічне спостереження, самооцінка, опитування, анкетування, бесіда, діагностичні методики для визначення рівня сформованості готовності до професійного саморозвитку майбутніх фахівців початкової ланки освіти; педагогічний експеримент, що забезпечив перевірку ефективності запропонованої технології; *математичної статистики*: регресійний аналіз, *t*-критерій Стьюдента, *U*-критерій Манна-Уїтні для обробки кількісних даних експерименту, доведення його достовірності й об'єктивності.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

– *вперше*: обґрунтовано й експериментально перевірено технологію формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу на засадах організаційно-педагогічних умов: підтримки позитивної мотивації досягнення як задоволення внутрішньої потреби особистості в професійному саморозвитку; використання когнітивно-пізнавальних можливостей змісту психолого-педагогічних та методичних дисциплін для формування комплексу дидактико-технологічних знань і вмінь, здатностей до інтеграції просторово-предметного, пізнавально-мотиваційного, психолого-дидактичного та соціально-комунікаційного компонентів освітнього середовища педагогічного коледжу; формування насиченого соціально-комунікативного простору через інтерактивну взаємодію

суб'єктів навчання для створення у студентів «ситуацій успіху» та демонстрації позитивного досвіду професійних успіхів;

– *змодельовано* процес формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу, що складається з: державно-суспільного замовлення; організаційно-педагогічних умов освітнього середовища педагогічного коледжу; технології формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу, яка включає: цільовий, методологічний, змістовий, процесуальний та результативний блоки; принципи підготовки фахівця; взаємопов'язані етапи (інформаційно-ознайомлювальний, операційно-діяльнісний, інтеграційно-систематизуючий); форми (лекції, семінарські та практичні заняття, самостійну роботу, педагогічну практику, науково-дослідну роботу) і методи (інтерактивно-пошукові, дослідницькі, моделювання, ділові ігри, тренінги, проектування професійної діяльності); критерії (компетентності у професійному саморозвитку, професійної активності, мотивації досягнень, професійної рефлексії, комунікативної культури) і показники визначення рівнів сформованості готовності до професійного саморозвитку (високий, достатній, низький);

– *поглиблено уявлення* про змістові характеристики компонентів готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи;

– *набули подальшого розвитку* положення про основні напрями психолого-педагогічного супроводу процесу професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Практичне значення дослідження вбачаємо в упровадженні в освітній процес педагогічних коледжів авторського спецкурсу «Технологія формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи». Результати дослідження можуть бути використані викладачами, науково-педагогічними працівниками у професійній підготовці майбутніх фахівців початкової ланки освіти, а також учителями-практиками, які працюють над проблемою розвитку та саморозвитку педагогічної майстерності, студентами для проектування власного професійного шляху в системі підвищення кваліфікації.

Основні положення та **результати дисертації впроваджено** в освітній процес педагогічного коледжу ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка № 01/03/78 від 27.04.2017 р.); Луцького педагогічного коледжу (довідка № 316 від 19.06.2017 р.); Вищого комунального навчального закладу «Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського» (довідка № 201 від 19.06.2017 р.); Дубенського коледжу Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 142 від 30.06.2017 р.); Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського (довідка № 220 від 10.07.2017 р.); Комунального вищого навчального закладу «Запорізький педагогічний коледж» (довідка № 20 від 10.07.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. У наукових працях, написаних у співавторстві, внесок здобувача полягає в тому, що: у монографії [1] авторові належить підготовка розділу 2 «Технологія формування професійних якостей в майбутніх

вчителів» та розділу 3 «Педагогічна технологія пізнання»; у [17] здобувач обґрунтовує можливості методів педагогічної кваліметрії, за допомогою яких оцінюється міра професійної орієнтації на здобуття професійної освіти, ступінь соціалізації студентів коледжу; у [18] здобувачем обґрунтовано необхідність і шляхи формування мотивації самоосвіти і позитивних установок на засвоєння необхідного матеріалу, створення умов спонукання до систематичної самостійної роботи, планування бюджету часу, організації самостійної підготовки учителів; у [19] автором розроблено шляхи підвищення рівня аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів як обов'язкового компонента освітнього процесу з використанням методу мультимедіа-проектів.

Зазначені наукові ідеї належать дисертантові, всі сформульовані положення та висновки обґрунтовано на основі його особистих досліджень, доробок здобувача становить не менше 50 відсотків.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження виголошувалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики» (Харків, 2016); «Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє» (Київ, 2016); «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії» (Одеса, 2016); «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2016); «Actual questions and problems of development of social sciences» (Kielce, 2016); «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (Луцьк, 2016); «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (Луцьк, 2017); «Сучасний вимір психології та педагогіки» (Львів, 2017); *всеукраїнських*: «Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах модернізації освіти» (Луцьк, 2005); «Методологічні та методичні проблеми післядипломної педагогічної освіти у контексті андрагогічних ідей» (Луцьк, 2005); «Інформаційні технології в педагогічній освіті» (Луцьк, 2005).

Публікації. Основні положення та результати дисертації висвітлено у 26 наукових працях, серед яких: 1 монографія, 1 навчальна програма, 12 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у міжнародних наукових фахових виданнях, 10 статей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (286 найменувань, із них 10 – іноземними мовами), 8 додатків на 26 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 233 сторінки, з них 8 сторінок анотації та 176 сторінок основного тексту. Робота містить 11 таблиць і 17 рисунків, зокрема, один – на повній сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; визначено його об'єкт, предмет, мету та завдання; з'ясовано наукову новизну, теоретичну та практичну значущість роботи, форми апробації та впровадження результатів наукового

пошуку; наведено відомості про публікації матеріалів дослідження та структуру дисертації.

У першому розділі **«Теоретико-методологічний аналіз проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу»** зроблено міждисциплінарний аналіз категорій «розвиток» і «саморозвиток»; проаналізовано основні наукові підходи до проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи; розглянуто середовище педагогічного коледжу, його вплив на професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи; обґрунтовано суспільну та особистісну значущість професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.

З'ясовано, що проблема професійного саморозвитку є складною, багатоаспектною, і стала об'єктом вивчення багатьох наук, тобто має міждисциплінарний характер. Встановлено, що категорія «професійний саморозвиток» базується на поняттях «розвиток» і «саморозвиток». Під поняттям «розвиток» особистості розуміємо кількісні та якісні зміни, які відбуваються на фізичному і психосоціальному рівнях, а саморозвиток – цілеспрямована, систематична і творча діяльність, процес планомірної творчої зміни особистістю власних якостей для найбільш ефективного досягнення своїх життєвих цілей.

Саморозвиток є одночасно і процесом, і інтегральною властивістю, і станом людини-професіонала. Розглядаємо зазначені категорії у тісному взаємозв'язку та цілісності, оскільки професійний розвиток є продовженням загального розвитку людини.

Теоретико-методологічний аналіз проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи ґрунтується на таких взаємопов'язаних наукових підходах: акмеологічному, аксіологічному, діяльнісному, компетентнісному, культурологічному, особистісно-орієнтованому, синергетичному, системному, технологічному.

Акмеологічний підхід. А. Деркач, О. Дубасенюк, С. Кузікова, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, Л. Рибалко, Р. Цокур та ін. розглядають професійний саморозвиток як процес формування особистості орієнтованої на найвищі професійні досягнення і самовдосконалення.

Аксіологічний підхід. В. Знаков, З. Карпенко, С. Маслов, Г. Радчук, В. Франкл та ін. розглядають кожного учасника освітнього процесу як активного ціннісно-мотивованого суб'єкта, а саморозвиток педагога як самодетермінований процес опанування новими цінностями.

Діяльнісний підхід (Л. Виготський, Н. Дюшеєва, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.) доводить, що професійний саморозвиток майбутнього педагога неможливий поза діяльністю, такою організацією освітнього процесу, за якої вчитель діє як активний суб'єкт пізнання і сам є ініціатором власного професійного саморозвитку, планування етапів навчальної діяльності, аналізу й оцінки результатів своєї діяльності, здатності до самоосвіти, самонавчання, самоорганізації, здійснення самоконтролю готовності до професійного саморозвитку.

Синергетичний підхід (О. Вознюк, О. Іонова, О. Князева, С. Курдюмов, В. Кремень та ін.) дозволяє поглянути на освітньо-виховне середовище, професійний саморозвиток майбутнього вчителя не як на чітко побудовану і керовану систему, а як на складний об'єкт з елементами спонтанності і водночас здатності до самоуправління й самоорганізації.

Компетентнісний підхід. В. Луговий, С. Ніколаєва, Н. Побірченко, О. Пошетун, О. Савченко, Л. Хоружа, А. Ярошенко та ін. розглядають освітній процес у педагогічному коледжі як такий, що набуває спрямованості на формування провідних компетентностей особистості студента; формування базової компетентності, основою якої є готовність до професійного саморозвитку вчителя; формування в студента практичного досвіду самоуправління прийняттям рішень щодо застосування знань для розв'язання практичних завдань в умовах освітньої діяльності, що постійно оновлюються.

Особистісно-орієнтований підхід. Г. Балл, І. Бех, Г. Васянович, О. Дубасенюк, І. Кон, Г. Костюк, С. Сисоєва та ін. розглядають особистість педагога як суб'єкт впливів в освітньому процесі; визначають освітню діяльність з позицій людиноцентризму; підпорядкування освіти на кожному рівні розвитку інтересам особистості вчителя й учня; формування уявлення про навчально-пізнавальну діяльність як особистісно значущу.

Системний підхід (А. Алексюк, В. Бондар, С. Гончаренко, Н. Кузьміна, О. Мороз, В. Сластьонін та ін.) забезпечує комплексне вивчення проблеми професійного саморозвитку невіддільно від освітнього середовища педагогічного коледжу; системність змісту професійної підготовки, за якої кожна навчальна дисципліна (практика) є частиною освітньої системи; розуміння того, що готовність до професійного саморозвитку є системною характеристикою (з обґрунтованими структурними компонентами), яка формується за допомогою відповідної технології в освітньому середовищі закладу освіти.

Культурологічний підхід. В. Марєєв, Н. Карпова, Л. Коган, О. Кокуєв, К. Щипанкіна та ін. розглядають феномен культури як стрижень розуміння і тлумачення людини, її свідомості і життєдіяльності. Зазначений підхід є важливим, оскільки професійний саморозвиток майбутніх педагогів відбувається у конкретному культурному просторі, який має прямий вплив на освітню парадигму.

Представники технологічного підходу (В. Беспалько, Б. Блум, П. Гусак, Л. Занков, Т. Ільїна, М. Махмутов, А. Нісімчук, О. Падалка, Б. Скінер, І. Смолюк та ін.) інтерпретують освітній процес педагогічного коледжу як послідовно зреалізовану сукупність форм, методів, прийомів, відповідних моделей управління, підпорядкованих чітко визначеній меті, що гарантують результат – готовність майбутнього вчителя початкової школи до саморозвитку.

Отже, професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи з методологічних позицій є полінауковою детермінантою становлення особистості фахівця, спрямованою на інтеграцію та реалізацію у педагогічній діяльності її професійно значущих рис та здібностей, фахових знань, умінь та компетентностей.

На підставі теоретико-методологічного аналізу професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи розглядаємо як цілеспрямовану самопізнавальну та самопроектувальну діяльність студента педагогічного коледжу з метою самореалізації себе як фахівця у сфері початкової освіти.

З'ясовано, що освітнє середовище педагогічного коледжу – це специфічно організований гнучкий, відкритий, соціально насичений, динамічний простір, що стимулює професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи. Розуміємо його як цілісну систему педагогічних умов та формувальних впливів з організаційно-методичними, особистісно-орієнтованими, змістово-технологічними структурними компонентами.

Поняття «готовність до професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи» визначено нами як здатність студента здійснювати цілеспрямовану перетворювальну діяльність, пов'язану з проектуванням і реалізацією якісних змін своєї особистості, та реалізовувати на практиці власний суб'єктний досвід у галузі професійного самовизначення й самореалізації на основі усвідомленої саморегуляції своєї навчально-професійної діяльності.

Готовність майбутнього вчителя початкової школи до професійного саморозвитку є невіддільною складовою цілісного процесу професійного становлення майбутнього фахівця в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Ця готовність виникає на рівні безпосередньої взаємодії із впливами освітнього середовища, які детермінують появу суперечностей і сприяють формуванню потреби у професійному саморозвитку. Таким чином, готовність є пусковим механізмом для мотивів, компетентностей, соціальної презентабельності, усвідомлення особистістю траєкторії її подальшого професійного саморозвитку.

У другому розділі **«Проектування технології формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу»** розкрито організаційно-педагогічні умови формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи; схарактеризовано критеріально-рівневу характеристику готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи; розроблено технологію формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу (рис. 1.).

Визначено організаційно-педагогічні умови формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, а саме: підтримка позитивної мотивації досягнення як задоволення внутрішньої потреби особистості у професійному саморозвитку; використання когнітивно-пізнавальних можливостей змісту психолого-педагогічних та методичних дисциплін для формування комплексу компетентностей, здатностей до інтеграції просторово-предметного, пізнавально-мотиваційного, психолого-дидактичного та соціально-комунікаційного компонентів освітнього середовища педагогічного коледжу; створення насиченого соціально-комунікативного простору в процесі інтерактивної взаємодії суб'єктів навчання для створення у студентів «ситуацій успіху» та актуалізації позитивного професійного досвіду.

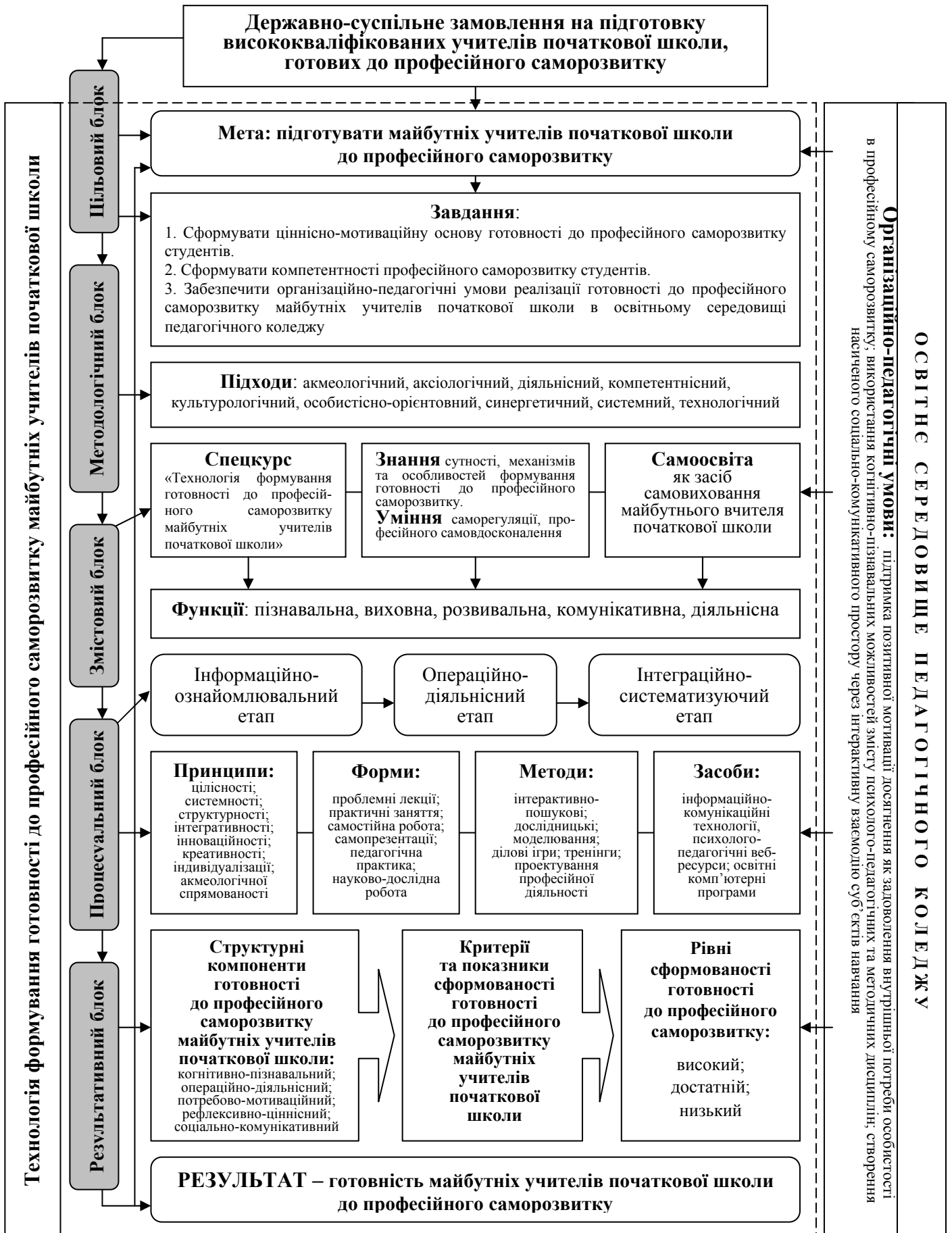

Рис. 1. Модель процесу формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу

Доповнено змістову характеристику компонентів готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи: когнітивно-пізнавального, операційно-діяльнісного, потребово-мотиваційного, рефлексивно-ціннісного та соціально-комунікативного. Встановлено три рівні готовності до професійного саморозвитку: високий, достатній, низький.

Спроектовано технологію формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, під якою ми розуміємо цілеспрямований, структурований, особистісно-орієнтований процес багаторівневого системного впровадження педагогічних умов, спеціальних форм, методів та засобів навчально-виховної взаємодії у практику психолого-педагогічної підготовки студентів за спеціальністю 013 «Початкова освіта» в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Формування готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи на основі технології враховує реалізацію провідної технологічної мети, відповідних їй завдань, що послідовно розв'язуються на інформаційно-ознайомлювальному, операційно-діяльнісному та інтеграційно-систематизуючому процесуальних етапах.

Стрижневим елементом пропонованої технології є оновлений зміст формування готовності студентів до професійного саморозвитку, відображений у спецкурсі, спрямованому на формування знань про сутність та механізми професійного саморозвитку, ключових особистісних умінь саморегуляції, професійного самовдосконалення. Інформаційна складова представлена самоосвітою як засобом самовиховання майбутнього вчителя початкової школи.

Розроблена технологія, що складається з цільового, методологічного, змістового, організаційного, результативного блоків, була впроваджена в освітній процес педагогічного коледжу та зазнала експериментальної перевірки.

У третьому розділі **«Організація та результати експериментального дослідження»** представлено організацію дослідження та констатувальний етап педагогічного експерименту; реалізовано технологію формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу; діагностовано динаміку сформованості готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.

До експерименту було залучено 152 студенти 2–3 курсів (37 % – чоловіки, 63 % – жінки) Луцького педагогічного коледжу та Івано-Франківського коледжу ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» у 2014–2016 рр. У формувальній фазі експерименту (2016–2017 рр.) брали участь 30 осіб у складі контрольної (КГ) та стільки ж – експериментальної (ЕГ) груп.

У процесі експериментального дослідження сформованості готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи було виявлено, що поняття «професійний саморозвиток» переважна більшість опитаних пов'язує з удосконаленням власного «Я», самовдосконаленням, знаннями, цілеспрямованістю, мотивацією, комунікабельністю тощо, при цьому зазначаючи, що в коледжі не створено необхідних умов для професійного саморозвитку майбутнього фахівця. Підвищення рівня професійного саморозвитку розуміється

майбутніми педагогами як професійний та особистісний розвиток. За суб'єктивними уявленнями студентів коледжу саморозвиток фахівця – це безперервний процес, а найбільш дієвими методами формування готовності до професійного саморозвитку є самоосвіта, самовиховання, самовдосконалення.

Встановлено, що за своїми індивідуально-типологічними особливостями майбутні педагоги належать до раціонального типу. «Я-концепція» майбутніх учителів початкової школи є достатньо розвинутою, вони впевнені у своїх силах, здібностях, достатній енергії і самостійності. Але ці переконання суттєво залежать від зовнішньої оцінки. Студенти впевнені в інтересі до себе інших, причому здатність до самокерування та саморозуміння вважаються такими, що потребують подальшого розвитку.

Визначено, що майбутнім учителям початкової школи притаманна орієнтація на відстоювання своїх ідей, формування для себе високих цілей, намагання їх здійснити. Визначено сформованість професійно-педагогічної спрямованості і стійкість інтересу до педагогічної діяльності, що гарантує стабільність мотивації до подальшого освоєння педагогічної майстерності. Доведено, що майбутні педагоги прагнуть до саморозвитку, їхнє бажання базується на самооцінці тих своїх якостей, що цьому сприяють, а також на оцінці проекту педагогічної підтримки як можливості професійної самореалізації. Виявлено, що у майбутніх учителів початкової школи внутрішня мотивація переважає над зовнішніми – позитивною і негативною. Це дає підстави стверджувати про її провідну роль.

Здійснено операціоналізацію теоретично обґрунтованих структурних компонентів професійного саморозвитку та побудовано узагальнений особистісний профіль професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи. Виявлено, що вираженість таких інтегральних компонентів професійного саморозвитку, як операційно-діяльнісного, потребово-мотиваційного, рефлексивно-ціннісного та соціально-комунікативного є середньою, а когнітивно-пізнавального – високою.

Досліджено, що стимулюючі чинники (особистісні та зумовлені функціонуванням освітнього середовища педагогічного коледжу) переважають за своїм впливом над чинниками, що заважають саморозвитку майбутнього педагога. Встановлено, що створення атмосфери, в якій майбутній педагог здатний зацікавитися професією, здобути визнання в колективі та подолати певні перешкоди, пов'язані з обмеженістю інформаційних та інших ресурсів, активізує когнітивно-пізнавальний компонент професійного саморозвитку. Зазначено, що соціально-психологічний клімат, в якому існує організаційна підтримка з боку адміністрації та інформаційна – з боку інших фахівців, сприяє формуванню операційно-діяльнісного та рефлексивно-ціннісного компонентів. Створення умов освітнього середовища, в яких студент має можливість здобути визнання в колективі та зацікавитись педагогічною діяльністю, становить різні аспекти формування потребово-мотиваційного компонента, а творче і інноваційне середовище – соціально-комунікативного. Означені закономірності покладені в основу формувального експерименту.

Основними етапами формувального експерименту були прогностичний, організаційний і практичний. Практичний етап формувального експерименту здійснювався на основі застосування технології формування готовності до професійного саморозвитку, який експериментально довів свою ефективність.

Результати аналізу ефективності застосування технології формування готовності до професійного саморозвитку засвідчили позитивну динаміку змін у розвитку його компонентів. Найбільшої позитивної динаміки у ЕГ зазнав потребово-мотиваційний компонент (зростання на 11,4 %). Сформованість рефлексивно-оцінного та соціально-комунікативного компонентів зросла на 10,8 % та 9,6 % відповідно. Меншою мірою змінилася сформованість операційно-діяльнісного компонента, яка зросла на 2,7 %. Отримані результати засвідчили, що професійний саморозвиток належить до складних феноменів становлення особистості, які потребують не лише відповідних організаційно-педагогічних умов, спеціальної підготовки викладачів вищого закладу освіти, спеціально організованого освітнього впливу, але й тривалого часу. Можемо констатувати, що зростання потребово-мотиваційного компонента професійного саморозвитку не обов'язково спричиняє одночасне зростання операційно-діялісної складової. Результати експерименту дають підстави вважати, що професійний саморозвиток учителя початкової школи є важливим завданням діяльності педагога не лише у період здобуття ним освіти, але й упродовж усієї професійної діяльності.

Таблиця 1

**Результати ефективності застосування технології
формування готовності до професійного саморозвитку
майбутніх учителів початкової школи (за інтегральним показником)**

	Експериментальна група	Порівняння	Контрольна група
До експерименту	Високий ($n = 4$) Достатній ($n = 15$) Низький ($n = 11$)	$U_e = 437$; $U_k = 338$ $U_e > U_k$; $p = 0,05$	Високий ($n = 4$) Достатній ($n = 16$) Низький ($n = 10$)
Порівняння	$U_e = 279,5$; $U_k = 338$ $U_e < U_k$; $p = 0,05$		$U_e = 424$; $U_k = 338$ $U_e > U_k$; $p = 0,05$
Після експерименту	Високий ($n = 11$) Достатній ($n = 16$) Низький ($n = 3$)	$U_e = 308$; $U_k = 338$ $U_e < U_k$; $p = 0,05$	Високий ($n = 4$) Достатній ($n = 18$) Низький ($n = 8$)

Примітка: U -критерій Манна-Уїтні статистично значущі розбіжності при ($U_e < U_k$).

Представлені у таблиці 1 дані засвідчують, що в експериментальній групі змінився розподіл студентів за рівнями готовності до професійного саморозвитку. Кількість студентів з високим рівнем зросла, а з достатнім та низьким істотно

зменшилася. Натомість у контрольній групі, яка не піддавалася експериментальним формувальним впливам, результати розподілу готовності до професійного саморозвитку суттєво не змінилися (рис. 2).

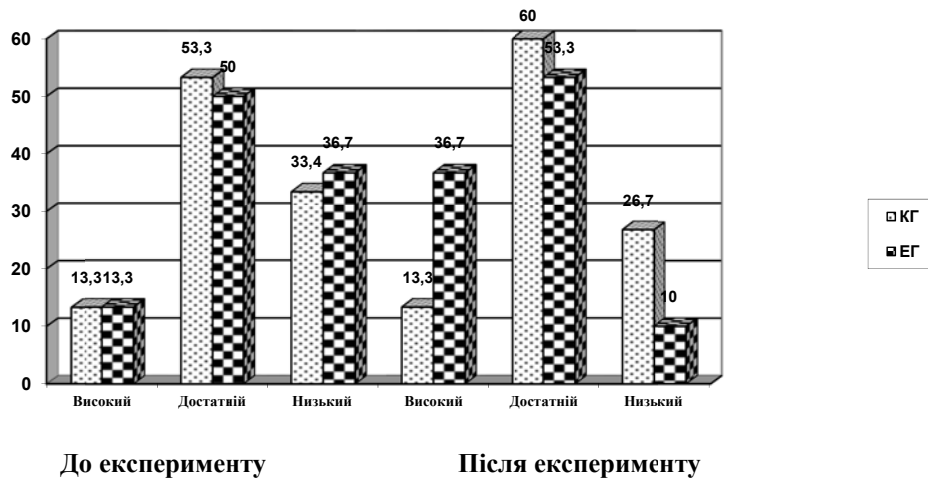

Рис. 2. Розподіл майбутніх учителів початкової школи за рівнями сформованості готовності до професійного саморозвитку

Впровадження розробленої технології формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу зумовило перерозподіл не лише у рівнях сформованості окремих показників, компонентів, але й сформованості досліджуваного феномена загалом.

Отже, проведене обґрунтування ефективності технології формування готовності до професійного саморозвитку виявило, що формувальні впливи дозволили підвищити рівні таких компонентів професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, як потребово-мотиваційний, рефлексивно-ціннісний та соціально-комунікативний. Тим самим доведено, що зазначена технологія сприяє формуванню в майбутніх учителів початкової школи професійної мотивації, спрямованості на професійний саморозвиток, високого рівня домагань, усвідомленості цінності власного професійного саморозвитку, прагнення розвивати соціальні навички та комунікативні здібності.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено цілісний науковий аналіз проблеми формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і стали підставою для таких **висновків**:

1. Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури засвідчив, що, незважаючи на численні дослідження особистісного розвитку майбутнього педагога, в сучасній психолого-педагогічній теорії недостатньо представлено суть та механізми професійного саморозвитку вчителя початкової школи. На основі

наукових підходів (акмеологічного, аксіологічного, діяльнісного, культурологічного, особистісно-орієнтованого, синергетичного, системного та технологічного), що становили методологічний базис дослідження, доведено, що особистісний і професійний саморозвиток необхідно розглядати у взаємозв'язку, оскільки останній є продовженням загального розвитку людини. Встановлено, що професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи – це цілеспрямована самопізнавальна та самопроектувальна діяльність студента педагогічного коледжу з метою самореалізації себе як фахівця у сфері початкової освіти. При цьому професійний саморозвиток неможливий без позитивної самооцінки себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності та прагнення займатися нею, тобто готовності до саморозвитку. Освітнє середовище педагогічного коледжу розглядається нами як специфічно організований, гнучкий, відкритий, соціально насичений, динамічний простір, що стимулює професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи; це середовище є цілісною системою формувальних впливів з організаційно-методичними, особистісно-орієнтованими, змістово-технологічними структурними складовими.

2. Основу критеріально-діагностичного комплексу дослідження становила обґрунтована структура готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, яка складається з когнітивно-пізнавального, операційно-діяльнісного, потребово-мотиваційного, рефлексивно-ціннісного та соціально-комунікативного компонентів: когнітивно-пізнавальний компонент передбачає опанування системою загальнопедагогічних і психологічних знань, необхідних для ефективного здійснення професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи; характеризує обізнаність майбутнього педагога із сутністю професійного саморозвитку, його функціями, змістом, особливостями, складовими елементами, а також відображає рівень інтелектуального розвитку студента; операційно-діяльнісний компонент є процесуально-методичною стороною професійної підготовки і включає в себе здатність до застосування отриманих знань на практиці; високий рівень педагогічної майстерності; опанування професійними техніками і навичками; високий рівень професійної активності; потребово-мотиваційний компонент передбачає розвиток мотивації, позитивного ставлення до професійно-педагогічної діяльності, характеризує ступінь спрямованості на професійний саморозвиток у педагогічній діяльності та свідоме прагнення самовдосконалювати себе та професійну діяльність; відображає розвиненість вольових якостей, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності майбутнього педагога; рефлексивно-ціннісний компонент професійного саморозвитку базується на ціннісному ставленні до власної професійної діяльності через саморегуляцію та професійну рефлексію, а також формування аксіологічних компонентів професійної свідомості майбутнього вчителя початкової школи; соціально-комунікативний компонент становить складну систему комунікативних взаємозв'язків між учасниками освітнього процесу і виявляється у самопрезентабельності, здатності до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, емпатійності, високій комунікативній культурі.

3. Визначено критерії, показники та рівні сформованості готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Структурним компонентам готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу відповідають пов'язані з ними критерії: когнітивно-пізнавальний: сформовані професійні компетентності про професійний саморозвиток і майбутню професійну діяльність; стійкий рівень пізнавального інтересу; продуктивний когнітивний стиль поведінки; операційно-діяльнісний: готовність до застосування набутих знань на практиці; високий рівень педагогічної майстерності; опанування професійними техніками і навичками; високий рівень професійної активності; потребово-мотиваційний: інтерес до педагогічної діяльності; наявність особистісно-значущої мети; високий рівень мотивації досягнення; спрямованість на професійний саморозвиток; рефлексивно-ціннісний: позитивна установка на педагогічну діяльність, спрямованість студента на вдосконалення механізмів навчальної та професійної діяльності; професійна рефлексивність як особистісна риса, критичність у засвоєнні нового досвіду, саморегуляція; соціально-комунікативний: самопрезентабельність, здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, емпатійність, висока комунікативна культура.

Кількісну та якісну оцінку сформованості готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу відповідно до визначених критеріїв представлено за такими рівнями: високий, достатній та низький.

4. З урахуванням результатів констатувальної фази експерименту було теоретично обґрунтовано технологію формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, яка є логічною складовою цілісного освітнього процесу педагогічного коледжу і спрямована на формування та розвиток у студентів компонентів досліджуваного феномена.

Доведено, що основними складниками технології формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи є: педагогічне цілепокладання; відбір і структурування змісту професійно-педагогічної підготовки; інформаційно-предметні та процесуальні компоненти цієї підготовки (форми, методи, прийоми навчання, алгоритм діяльності його суб'єктів); її науково-методичний та навчально-методичний супровід, а також її педагогічний результат, що відповідає цільовому, змістовому, організаційному, результативному блокам. Експериментально доведено, що реалізація технології формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в умовах освітнього середовища педагогічного коледжу відбувалася через запропонований авторський спецкурс, організацію самостійної роботи студентів, інтенсифікацію освітнього процесу; оптимізацію взаємодії у студентській групі; домінування професійних цінностей у педагогічному колективі; спрямованість на майбутній професійний саморозвиток.

5. На основі аналізу виду та характеру змін, які відбувалися за результатами експерименту в розподілах студентів за рівнями сформованості готовності

до професійного саморозвитку, застосування комплексу методів математичної статистики (регресійний аналіз, *t*-критерій Стюдента, *U*-критерій Манна-Уїтні) маємо підстави стверджувати, що розроблена та впроваджена нами технологія формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу є ефективною.

За підсумками прикінцевого етапу дослідження в експериментальній групі порівняно з контрольною виявлено суттєві позитивні зміни у показниках рівнів сформованості готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи у середовищі педагогічного коледжу: високий рівень зафіксовано у 36,7 % студентів ЕГ (+23,4 %) і у 13,3 % студентів КГ (зростання не відбулося); достатній рівень – у 53,3 % студентів ЕГ (+3,3 %) і у 60 % студентів КГ (+6,7 %); низький рівень – у 10 % студентів ЕГ (–26,7 %) і у 26,7 % студентів КГ (–6,7 %).

Отже, впровадження в освітній процес педагогічного коледжу розробленої експериментальної технології забезпечує формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи. До перспективних напрямів подальших наукових досліджень належать: використання потенціалу розвивального освітнього середовища педагогічного закладу вищої освіти у професійному саморозвитку студентів; формування готовності до професійного саморозвитку студентів у процесі дистанційного навчання; підготовка викладача вищої школи до забезпечення професійного саморозвитку майбутнього педагога.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Смолюк А. І. Підготовка майбутнього вчителя : правничо-професійний аспект : [моногр.] / А. І. Смолюк, П. М. Бойчук, Луцьк : Вид-во : «Волинська обласна друкарня», 2003. – 126 с.

Навчальна програма

2. Смолюк А. І. Технологія формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи : програма спеціального курсу для студентів педагогічного коледжу спеціальності 013 «Початкова освіта» / автор-упорядник А. І. Смолюк. – Луцьк : ФО–П Покора І. О., 2017. – 24 с.

Статті у наукових фахових виданнях

3. Смолюк А. І. Формування професійної самосвідомості у студентів юридичного коледжу / А. І. Смолюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. – Луцьк, 2015. – № 1 (302). – С. 120–124.

4. Смолюк А. І. Адаптація студентів до умов педагогічного коледжу та їх творчий розвиток / А. І. Смолюк // Педагогічний часопис Волині. – 2016. – № 1 (2). – С. 15–19.

5. Смолюк А. І. Філософсько-психологічні підходи до розуміння розвитку творчої особистості в умовах коледжу / А. І. Смолюк // Збірник наукових праць Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка Степана Дем'янчука «Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ». – Рівне, 2016. – С. 133–141.

6. Смолюк А. І. Вплив освітнього середовища педагогічного коледжу на професійний саморозвиток майбутніх вчителів початкової школи / А. І. Смолюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. – Луцьк, 2016. – № 1 (303). – С. 49–54.

7. Смолюк А. І. Аналіз проблеми готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи : теоретико-методологічний аспект / А. І. Смолюк // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до Вип. 37, Том II (70) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2016. – С. 480–488.

8. Смолюк А. І. Теоретичний аналіз проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи / А. І. Смолюк // Педагогічний часопис Волині. – 2016, Луцьк. – № 2 (3). – С. 40–47.

9. Смолюк А. І. Емпіричне дослідження індивідуально-особистісних показників сформованості професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи / А. І. Смолюк // Педагогічні науки : зб. наук. пр. Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава : Вид-во ПНПУ, 2017. – № 68. – С. 85–92.

10. Смолюк А. І. Організаційно-педагогічні умови професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи / А. І. Смолюк // Збірник наукових праць Херсонського державного університету : Педагогічні науки / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2017. – № 75. – С. 82–87.

11. Смолюк А. І. Компонентна структура професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи / А. І. Смолюк // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – Серія : Педагогічні науки / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2017. – № 57. – С. 432–435.

12. Смолюк А. І. Емпіричне дослідження ролі освітнього середовища педагогічного коледжу як чинника професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи / А. І. Смолюк // Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. – Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Глухів. нац. пед. ун-т ім. О. Довженка. – Глухів, 2017. – № 34. – С. 57–64.

13. Смолюк А. І. Аналіз ефективності коректувальної програми формування компонентів професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи / А. І. Смолюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка. - Серія : Педагогіка / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2017. – № 2. – С. 96–102.

14. Smolyk A. I. The substantial characteristics of organizational and pedagogical conditions of future primary school teachers' professional self-development / A. I. Smolyk // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. – 4 (1). – 2017. – P. 126–132.

Статті у міжнародних наукових фахових виданнях

15. Смолюк А. І. Освітнє середовище педагогічного коледжу як умова професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи / А. І. Смолюк // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (47), Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe, – Budapest, 2016. – P. 47–52.

16. Смолюк А. І. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в умовах педагогічного коледжу / А. І. Смолюк // European humanities studies : State and Society, III, Pomeranian University in Slupsk, Slupsk, Poland, 2016. – P. 314–326.

Матеріали наукових та науково-практичних конференцій

17. Смолюк І. О. Педагогічна кваліметрія у професійній компетенції вчителя / І. О. Смолюк, А. І. Смолюк // Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах модернізації освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – 27 грудня 2005 року. – Луцьк, 2005. – С. 8–12.

18. Смолюк І. О. Вплив технічних інновацій на формування професійних якостей учителів / І. О. Смолюк, А. І. Смолюк // Методологічні та методичні проблеми післядипломної педагогічної освіти у контексті андрагогічних ідей : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 19–20 вересня 2006 року. – Луцьк, 2006. – С. 216–222.

19. Смолюк І. О. Інформаційно-комунікаційні технології у структурі педагогічного процесу / І. О. Смолюк, А. І. Смолюк // Інформаційні технології в педагогічній освіті : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – 12–13 грудня 2006 року. – Луцьк, 2006. – С. 13–18.

20. Смолюк А. І. Готовність до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи / І. О. Смолюк, А. І. Смолюк // Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології : від теорії до практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – 14–15 жовтня 2016 року. – Х., 2016. – С. 44–46.

21. Смолюк А. І. Професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи // Сучасна система освіти і виховання : досвід минулого – погляд у майбутнє : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – 7–8 жовтня 2016 року. – К., 2016. – С. 85–88.

22. Смолюк А. І. Професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи в умовах педагогічного коледжу / А. І. Смолюк // Педагогіка та психологія сьогодні : постулати минулого і сучасні теорії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – 21–22 жовтня 2016 року. – Одеса, 2016. – С. 73–77.

23. Смолюк А. І. Ідентичність як основа професійного саморозвитку майбутнього фахівця / А. І. Смолюк // Actual questions and problems of development of social sciences : International scientific-practical conference. – June 28–30. – Kielce, 2016. – P. 171–174.

24. Смолюк А. І. Професійний саморозвиток майбутніх вчителів початкової школи / А. І. Смолюк // Актуальні проблеми педагогічної освіти : Європейський і національний вимір : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – 3–5 червня 2016 року. – Луцьк, 2016. – С. 162–167.

25. Смолюк А. І. Теоретична підготовка вчителя початкової школи у формуванні готовності до професійного саморозвитку / А. І. Смолюк // Актуальні проблеми педагогічної освіти : Європейський і національний вимір : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – 16–17 травня 2017 року. – Луцьк, 2017. – С. 253–256.

26. Смолюк А. І. Дослідження суб'єктивного ставлення до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи / А. І. Смолюк // Сучасний вимір психології та педагогіки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – 26–27 травня 2017 року. – Львів. – С. 139–143.

АНОТАЦІЇ

Смолюк А. І. Професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Дисертація є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

У роботі обґрунтовано та експериментально перевірено взаємозв'язок впливу компонентів освітнього середовища педагогічного коледжу на професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи у процесі їхньої професійної підготовки; поглиблено уявлення про змістові характеристики компонентів готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи; спроектовано технологію формування готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи; визначено критерії, показники та рівні сформованості готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Виокремлені основні положення про напрями психолого-педагогічного супроводу процесу професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Ключові слова: професійний саморозвиток, освітнє середовище, педагогічний коледж, готовність до професійного саморозвитку, компоненти готовності до професійного саморозвитку, технологія формування готовності до професійного саморозвитку.

Смолюк А. И. Профессиональное саморазвитие будущих учителей начальной школы в образовательной среде педагогического колледжа. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования готовности к профессиональному саморазвитию будущих учителей начальной школы в образовательной среде педагогического колледжа.

В работе обоснована и экспериментально доказана взаимосвязь влияния компонентов образовательной среды педагогического колледжа на профессиональное саморазвитие будущих учителей начальной школы в процессе их профессиональной подготовки; углублено представление о содержательных характеристиках компонентов готовности к профессиональному саморазвитию будущего учителя начальной школы; спроектирована технология формирования готовности к профессиональному саморазвитию будущего учителя начальной школы; определены критерии, показатели и уровни сформированности готовности к профессиональному саморазвитию будущих учителей начальной школы в образовательной среде педагогического колледжа.

Выделены основные положения о направлениях психолого-педагогического сопровождения процесса профессионального саморазвития будущих учителей начальной школы в образовательной среде педагогического колледжа.

Ключевые слова: профессиональное саморазвитие, образовательная среда, педагогический колледж, готовность к профессиональному саморазвитию, компоненты готовности к профессиональному саморазвитию, технология формирования готовности к профессиональному саморазвитию.

Smoliuk A. I. Professional Self-Development of Primary School Teachers in the Pedagogical College Educational Environment. – Manuscript.

Thesis submitted for a PhD degree in Pedagogy, specialty 13.00.04 – theory and methodology of the professional training.

The dissertation is a theoretical and experimental study which highlights the issues of formation of the future primary school teacher preparedness for the professional self-development in the educational environment of the pedagogical college. The study has substantiated and experimentally verified the interconnection between the components of the pedagogical college educational environment influence on the professional self-development of the future primary school teachers in the process of their professional training. The key findings of the research contribute to understanding of the content components characteristics of preparedness for professional personality self-development and provide a theoretical framework for modeling the technology of formation of readiness for the professional self-development of the future teacher of primary school and defining the criteria, indicators and levels of preparedness for the professional self-development of future teachers in the educational environment of the pedagogical college.

Theoretical and methodological analysis of the issues of a future primary school teacher's professional self-development in the educational environment of the pedagogical college has been carried out on the positions of such scientific approaches as acmeological, axiological, andragogical, synergistic, personality-oriented, activity-based, culturological and systemic ones.

It has been revealed that personal and professional self-development should be considered in a close relationship, since professional development is a continuation of the general development of a person. It has been determined that the professional self-development of future teachers of primary school is a conscious self-identifying and self-modeling activity of the future teacher, aimed at improving his/her personality in accordance with the requirements of the future professional activity and self-realization in the social sphere of the profession.

The study argues that the educational environment of the pedagogical college, the interaction of its participants, value-based motivational relations and the learning processes on the whole can affect the quality of preparedness of future primary school teachers for their professional self-development.

The educational environment of the pedagogical college is considered as a specifically organized, flexible, open, socially rich, dynamic space that stimulates the professional development of the future teachers.

The emphasis is laid on the organizational and pedagogical conditions favorable for the formation of readiness for the professional self-development of future teachers, the following of which are identified as the most important: support of positive motivation stimulated by the achievements, which satisfy the internal needs of a person in professional self-development; the utilization of the psycho-pedagogical and methodological disciplines content cognitive potential in the formation of a set of didactic-technological knowledge and skills, abilities to integrate all the components of the pedagogical college educational environment (the spatial-subject, cognitive-motivational, psycho-didactic, social and communicative); creating a rich social and communicative space for the participants of learning process interaction aimed at creation of the "situations of success " among the students and thus demonstrating a professional effectiveness positive experience.

The research findings stipulated the development of the pedagogical technology of future primary school teacher preparedness for the professional self-development; the technology effectiveness has been experimentally verified. The suggested technology is a logical integrated component part of the entire educational process of the pedagogical college and is aimed at the formation and development of the studied phenomenon components. It has been proved that the principal components of the technology of formation of future teachers preparedness for professional self-development are: pedagogical goal-setting; informational, subject-based and procedural components of the teacher training (forms, methods and means of training, algorithm of activity of the learning process participants); the scientific-methodological and teaching-methodological support, as well as the pedagogical results obtained after technology implementation, which corresponds to the goals, content, organizational and feedback blocks. The results of the technology implementation effectiveness experimental

verification in the pedagogical college educational environment have been obtained through learning the suggested author's special course, the organization of the students independent work, the intensification of the educational process; optimization of interaction in the students group; the dominance of the professional values in the teachers team; focus on future professional self-development. The key findings of this study contribute greatly to understanding of the basic provisions, aspects and directions of psychological and pedagogical support for the professional self-development process of future primary school teachers in the conditions of the educational environment of pedagogical college.

Keywords: professional self-development, educational environment, pedagogical college, readiness for professional self-development, components of preparedness for professional self-development, technology of formation of readiness for professional self-development.

Підписано до друку 05. 04.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 пр. Зам. № 067
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.